

Лапшин С.А. ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАСТРОЕНИЯ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА В УСЛОВИЯХ НАСТУПЛЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ НА АВТОНОМНЫЕ ПРАВА УКРАИНА-ГЕТМАНЩИНЫ (30-Е ГГ. XVIII В.)

На основе комплекса источников и литературы автор анализирует политические настроения украинского общества в условиях наступления Российской империи на автономные права украинского государства в 30-х гг. XVIII в.

Ключевые слова: Правление гетманского правительства, инкорпорация, политическая власть.

Lapshyn S.A. POLITICAL ATTITUDES OF UKRAINIAN SOCIETY UNDER THE RUSSIAN EMPIRE VIOLATION OF THE AUTONOMOUS RIGHTS OF UKRAINE (30s of the XVIII CENTURY).

The author considers a number of scientific sources to analyze political ATTITUDES of the Ukrainian society in conditions of the Russian Empire violation of the autonomous rights of the Ukrainian state in the 30's of the XVIII century.

Key words: Hetman's government, incorporation, political power.

УДК [94 (477.83-25):271.2-737] «168/1708»

О.В. Друздєв

ПРОТИСТОЯННЯ ЛЬВІВСЬКОГО СТАВРОПІГІЙСЬКОГО БРАТСТВА ТА ЕПИСКОПА ЙОСИФА ШУМЛЯНСЬКОГО, ПРИЙНЯТТЯ УНІЇ: ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД

Питання переходу Львівської єпархії на унію є одним з ключових для розуміння культурних та релігійних процесів, які відбувались на її теренах. Ця трансформація супроводжувалась певними конфліктами, одним з яких був конфлікт львівського братства та єпископа Йосифа Шумлянського. У даній статті подається загальний огляд на конфлікт між львівським Успенським братством та єпископом Йосифом Шумлянським. Розглядаються загальні та особистісні причини конфлікту, а також його перебіг та результати.

Ключові слова: Шумлянський, унія, Ставропігійське братство, Львівська єпархія.

Багато з тих подій, які на сьогодні нам здаються samozрозумілими і логічними мали, в свій час, абсолютно неочікуваний перебіг з невизначеними результатами. Яскравим прикладом цього став процес прийняття унії у Львівській єпархії, який пройшов через серйозний конфлікт між Львівським Ставропігійським братством та львівським єпископом Йосифом Шумлянським, про що піде мова далі.

Хронологічні рамки охоплюють період кінця XVII-початку XVIIIст. – з часу отримання Йосифом Шумлянським єпископського сану до 1708 року – прийняття братством унії.

Мета даного дослідження проаналізувати перебіг конфлікту між братством та єпископом Шумлянським та визначити причини, які призвели до переходу братства на унію.

Джерельну базу становлять документи фонду Львівського Ставропігійського інституту, які знаходяться у ЦДІА у місті Львові, зокрема листи та привілеї короля Августа II братству, які вони отримали в ході боротьби з єпископом [1, ф.129, оп. 1, спр. №754, 758, 762, 763,764], які відображають перебіг протистояння та його специфіку. Також до джерельної бази праці відноситься «Хроніка Ставропігійського братства» Дениса Зубрицького [2], та його ж «Хроніка міста Львова» [3], які є базовими джерелами для вивчення історії Львова даного періоду, хоч і мають певну тенденційність у висвітленні подій, відповідно до поглядів автора. Окремо слід відзначити збірку документів «Собори Львівської єпархії XVI-XVIIIст.», упорядковану Ігорем Скочилясом, яка дає достатньо цінні відомості про перебіг переходу на унію єпархії [4]. Також в цій статті було використано дані з дванадцятого тому «Архива Юго-Западной России», присвяченого Львівському братству [5].

Вперше дану проблематику в історіографії порушила Олександра Киричук у своїй статті «Перехід львівського ставропігійського братства під юрисдикцію святого Апостольського престолу (за матеріалами ЦДІА України у Львові)», подавши поверхневий погляд на дану проблематику та зазначивши основні моменти процесу переходу братства на унію [6, с. 95-99]. Окрім цієї статті окрему інформацію стосовно даної проблематики можна отримати у статтях Я.Ісаєвича [7, с. 5-8], І.Паславського [8, с. 43-51], Т. Чухліба [9, с. 787-801], М. Капралія [10, с. 282-286], С. Білої [11, с. 4-11], В. Кметя [12, с. 246-250], І. Скочиляса [13;14] та інших.

Загалом дана тема є цікавою та перспективною з огляду на потребу вивчення шляхів впровадження унії та її впливу на культурне та соціальне життя українського населення Львова.

Для розуміння суті конфлікту між єпископом Йосифом Шумлянським і львівським Успенським ставропігійським братством та факту прийняття останнім унії, в першу чергу, слід звернутися до загального огляду ситуації, яка склалась на той час. Період так званої Руїни прямо відобразився не тільки на політичному, а й на церковному житті. Фактично, станом на середину XVII ст. Київська митрополія виявилась поділеною на лівобережну та правобережну частини. Якщо з лівобережжям, яке поступово все сильніше переходило в сферу впливу Московської церкви, то правобережжя виявилось поділене ще раз між Йосифом Нелюбовичем-Тукальським (1664-1675), якого підтримувала козацька верства та Антонієм Винницьким (1663-1679), якому підпорядковувались вірні Волині, Галичини та Поділля [15, с. 491]. До цього поділу додалися й складнощі зв'язків з митрополією у зв'язку з військовими діями, які, за висловом Наталії Яковенко, «загнали православних владик в глухий кут» [15, с. 491]. Ще більше ускладнила життя постанова коронаційного сейму від 5 лютого 1676 року про заборону людям «релігії грецько-руської» особистих та інституційних контактів з православним закордоном (тобто Царгородським патріархатом) [13, с. 273]. Більше того, окремим пунктом згадувались церковні братства, які мали підпорядковуватись єпископам [10, с. 282]. Дана заборона була частиною ширшої політики королівського двору, яка передбачала проведення релігійної уніфікації Польсько-Литовської держави шляхом упровадження «нової унії» завдяки фаворитизуванню унійної церкви коштом православної [13, с. 273]. Такий крок влади був зрозумілим, зважаючи на те, що після підпорядкування Київської митрополії Москві православні єпархії, які знаходились у Речі Посполитій стали чудовим способом політичного тиску на польсько-литовську державу з боку Москви, тому переведення їх на унію було справою не тільки суто релігійної, а й державної ваги [16, с. 268]. Виходячи з вище сказаного можна зробити висновок, що унійна спрямованість церковних ієрархів була єдиним можливим виходом з ситуації, що склалась у той час.

Ключовим моментом та своєрідним символом тих змін, які були пов'язані з прийняттям унії на західноукраїнських землях і Львівській єпархії зокрема, було протистояння львівського Успенського ставропігійського братства та єпископа Йосифа Шумлянського. Львівське Успенське братство, за висловом Я.Ісаєвича, було «включене в протиунійний рух» у зв'язку з обставинами прийняття Берестейської унії, яка не була узгоджена з іншими східними церквами [7, с. 6]. І саме це складає основну причину його протиунійності. Братство, відоме своїми реформаційними ідеями, стояло на позиції, що без згоди соборних засідань та світських людей владики не мають права вирішувати питання про зміни у релігії [17, с. 60]. Така позиція в сукупності з домінантною позицією в культурному житті православного населення правобережжя дозволяла йому довгий час утримувати свої позиції в суспільстві. Додаткової ваги братству надавало право ставропігії, яке не раз призводило до конфліктів з єпископами у минулі роки, які прагнули підпорядкувати собі його. Фактично, саме ці позиції лягли в основу конфлікту з Йосифом Шумлянським, про який піде далі мова.

Після смерті Арсенія Желібовського на вакантний пост було два кандидати – Єремія Свистельницький та Йосиф Шумлянський. Як зазначає у «Хроніці ставропігійського братства» Д.Зубрицький: «митрополит Винницький, духівництво, Ставропігія і шляхта обрали Свистельницького. Натомість Шумлянський, який також мав своїх прихильників, звернувся по протекцію до латинського архієпископа й зумів привернути на свій бік митрополита Тукальського» [2, с. 168]. Розпочалась кількарічна боротьба між прихильниками обох кандидатів, в якій важливим для нас є те, що Ставропігія прийняла сторону Свистельницького, а не Шумлянського, навіть дозволивши йому прийняти хіротонію у своїй церкві (адже собор св.Юра був захоплений, на той час, Шумлянським) [14, с. 70]. Це стало першим каменем спотикання між двома сторонами. Завершилась ця боротьба у 1679 році зі смертю Антонія Винницького [13, с. 247]. Однак ще до цього між братством і Шумлянським був судовий процес через братську Медзапетівську кам'яницю, в якій він оселився [2, с. 171]. Шумлянський такого ставлення не забув і 9 червня видав пастирського листа, яким заборонив духовенству відправляти літургії у церкві братства, сповідати й ховати мертвих через незгоду братчиків визнати його владикою [2, с. 184]. Згодом братство визнало таки Шумлянського єпископом, однак «завжди ставилося до нього неприязно. Маючи небезпідставні підозри, які згодом підтвердилися, що він зречеться православної віри і приєднається до унії» [2, с. 171].

Про витоки унійних поглядів Шумлянського однозначно говорити важко. Очевидно, що деяку роль зіграла його військово-політична кар'єра при дворі польських королів [9, с. 789]. А. Криловський писав, що Шумлянський прийняв католицизм і тільки через бажання посісти православну кафедру у Львові знову повернувся до православ'я [18, с. 171]. Мабуть, найближчим до істини був І. Скочиляс, який вважає, що Шумлянському йшлося не стільки про реалізацію унійної ідеї, скільки про всебічну легітимізацію еклезіальної моделі Галицької (Львівської) церкви, главою якої він став [13, с. 275]. Про це свідчать умови переходу на унію, які склала «група Шумлянського», а саме: декларацією від 18 березня 1681 року про права руського народу у випадку переходу на унію зазначалось наступне: 1. Грецька віра буде вважатися святою на рівні з римською; 2. Церковні бенефіції будуть роздаватись тільки руським людям; 3. Руське духовенство буде користуватись тими ж правами і бенефіціями, що й латинське; 4. Братства і монастирі, які користуються патріаршими привілеями залишаться при своїх правах, але вища наглядова функція залишиться за єпископами (включно з цензурою друкованих книг); 5. Урівняння руської шляхти і міщанства в правах з латинським; 6. Шість людей з руських не дворян, включно з двома братчиками Васи́лем Корендовичем та Олександром Журавським будуть возведені в шляхетний стан [18, с. 183].

Таке торгування привілеями свідчило не стільки про ідейність, скільки про практичність. Ці ж умови були передані братству, як такі, які мали б їх схилити до прийняття унії, та вони відмовились [18, с. 183]. Однак єпископ не полишив своїх задумів і вирішив провести єпархіальний собор у 1694 році, де мав відбутись диспут між латинськими і «греко-руськими» теологами. За місце проведення було обрано міську братську церкву, та братчики непогодилися на це. Денис Зубрицький у своїй «Хроніці міста Львова» з цього приводу пише: «...єпископ хотів провести диспут між римськими і греко-руськими теологами в міській братській церкві з метою поширення унії і видав універсал про це, але братство не захотіло й не дозволило ці суперечки у своїй церкві, звернувшись до короля з суплікою, до якої додало 20 дукатів, єпископові також дало грошовий дарунок і таким чином відсунуло цей диспут» [3, с. 399]. Згодом це було підкріплено універсалом Яна III про перенесення унійного собору з Успенської Ставропігійської церкви до кафедрального храму Св.Юрія Побідоносця [4, с. 112].

Цей собор важливий з двох моментів. Перший полягає в розкритті позиції єпископа щодо унії, як способу досягнення власної домінації над руською церквою, як написано в документі: «я прихилитися до московського патріарха [не буду] – бо до нього наша Русь ніколи не належала; до київського митрополита не хочу, бо він не є нашим вибраним [первоєрархом]. До константинопольського патріарха не можу – не лише тому, що немає там жодного ладу... а й тому, що уже й сеймова конституція ... усім нам, русі, загородила до нього дорогу» [4, с. 119]. В такій ситуації єдиним виходом було приєднання до папи як верховного зверхника. Другий момент полягає в тому, що після такої промови, єпархія поділилась на дві частини: одні, ті що прийняли позицію єпископа: «...владика відразу в той же час покликав світське духовенство, а саме намісників і парохіяльних єреїв, до окремої каплиці у [храмі] св.Юра і заявив [їм] те саме, що й у церкві. На що всі одноставно пристали...» [4, с. 120], та інші, які відхили цю позицію: «Після цієї промови деяка шляхта, ченці окремих монастирів, Ставропігійське й усі інші братства відступилися від цієї побожної справи єднання святої віри і, не виконавши справи, залишили церкву» [4, с. 120].

Фактично на цьому соборі були покладені початки переходу православного кліру Львівської єпархії на унію, що в кінці зіграло вирішальну роль у переході самого братства на унію. Окрім того, як зазначає І. Скочиляс: «проведення соборів 1694 і 1700 року уможливили публічне обговорення еклезіального статусу Львівської єпархії, тому католицький вибір у масовій свідомості значною мірою був корпоративним актом» [13, с. 277], тобто таким чином Шумлянський кардинально звужував ту соціальну базу, на яку опиралось львівське братство у справі відстоювання православ'я. Новий виток протистояння розпочався з офіційним проголошенням переходу Львівської єпархії на унію у 1700 році. Шумлянський розумів, що не зламавши опір братства впровадити унію повноцінно не вдасться. Спершу він видав фальсифікат, за яким нібито самі братчики приєднувались до унії [16, арк. 1]. Але цей задум провалився, тому він вдався до прямої сили, захопивши за допомогою коронного гетьмана Станіслава Яблоновського братську церкву та поставивши в ній свій престіл [3, с. 403].

Братство подало королю скаргу і розпочалось майже чотирирічне листування між братством, єпископом, королем Августом II, львівським магістратом та львівським старостою А.Сінявським [6, с. 95]. Король зайняв позицію братства і видав кілька рескриптів і декретів, які підтверджували права братства та забороняли єпископу змушувати його до прийняття унії [20;спр.754,755,756]. Для вирішення даної проблеми королем була призначена комісія для звільнення Успенської церкви від єпископського престолу та дано наказ захищати братство перед нападами єпископа Шумлянського відносно прийняття унії. Цікаво те, що у листі до львівського старости А.Сінявського, який і повідомлялось про створення комісії та наказ захищати братство король робить особливий акцент на те, що братство має в нього «особливу повагу і протекцію», підкреслюючи свою лояльність до братства [12, арк. 1]. Через 10 днів король видав новий рескрипт про призначення комісії для звільнення захоплених будівель та передачу їх братству, в якій ствердив їх право на свою релігію і заборонив Шумлянському примушувати їх до унії [5, с. 600-6002]. Очевидно, що не останню роль тут зіграли зовнішні обставини, зокрема позиція Москви щодо православного населення Речі Посполитої [13, с. 281]. До того ж варто додати, що Август II зважаючи на протистояння з С.Лещинським потребував допомоги Петра I, тому така лояльність до братства була своєрідним «дружнім актом» щодо московського царя [6, с. 96].

Шумлянський розумів, що й силовий сценарій не дав очікуваного результату, тому пішов на примирення з братством, затвердивши у своєму посланні від 11 червня 1704 року, всі права і привілеї братства [22, арк. 1]. Одначе справа приєднання братства до унії вирішилась набагато простіше. Приймавши унію Шумлянський їздив по деканатах й приймав від священників католицьке ісповідання віри, в результаті чого до унії приєдналось на початок XVIII ст. 1186 парафій [23, с. 292]. В результаті чого, як зазначає А. Криловський, братство залишилось мало не єдиною (точніше однією з небагатьох) православною інституцією в єпархії [18, с. 185].

Остаточного удару Ставропігії завдав дозвіл Шумлянського святоюрським василіанам на друк «русських книг», на які була монополія у братства [2, с. 220]. На цей раз жодні апеляції не допомогли б, адже братські богослужбові книги, продаж яких був однією з основних статей доходів братства, не підходили для уніатських богослужінь. Тому братство втративши соціальну та фінансову основу для існування було змушене почати переговори про перехід на унію. Тут варто віддати належне єпископу, який зробив все, щоб римська сторона прийняла усі вимоги братства, основні з яких були такими: 1. Передання з 2 тис. злотих братству василіанської друкарні; 2. Збереження прав і привілеїв братства; 3. Підпорядкування лише папі, а не єпископу (тобто збереження статусу Ставропігії) [2, с. 221]. Ці вимоги за посередництвом Шумлянського були виконані і братство погодилось прийняти унію, про що свідчать листи братства до папи і Конгрегації по поширенню віри, подані у Хроніці Ставропігійського братства [2, с. 222-223]. Ця подія стала своєрідним завершенням попереднього періоду історії братства і одночасно завершенням загального переходу Львівської єпархії на унію. Далі розпочинається новий етап, який пов'язаний в більшій мірі боротьбою за права українського населення, ніж з культурно-освітницькою діяльністю, але це тема окремого дослідження.

Підсумовуючи варто відзначити, що перехід братства на унію став результатом загальної кризи, яка охопила організацію. Основою цієї кризи, на думку І.Паславського, стало «постійне прогнення знайти покровительство на Сході, в німечного царгородського патріарха, що призвело до його випадання з руслу розвитку української культури XVIIст.» [8, с. 50]. З цим висновком можна погодись частково, оскільки він не враховує загальної тенденції занепаду православного життя на теренах Львівської єпархії, яка в умовах кризи та перепідпорядкування Київської митрополії Москві фактично не мала інших можливостей, окрім як прийняти унію для нормального функціонування церковної установи. В процесі цього виникали конфлікти, основним і знаковим з яких був конфлікт єпископа Йосифа Шумлянського та львівського Ставропігійського братства, перебіг якого став символом тих змін, які стались в житті Львівської єпархії в кінці XVII на початку XVIII ст..

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. ЦДІА України у Львові, ф.129, оп. 1, спр. №754,758,762, 763,764.
2. Зубрицький Д. Хроніка Ставропігійського братства/Переклад:Іван Сварник. – Львів: «Апріорі»,2011. – 404с.
3. Зубрицький Д. Хроніка міста Львова. – Львів: Центр Європи. – Т.3. – 2006. – 602с.

4. Собори Львівської єпархії / Упорядкування та історичний нарис Ігоря Сkochиляса. – Львів:Видавництво УКУ, 2006. – 462с.
5. Архивъ Юго-Западной Россіи. – Кіевъ:Типографія Императорскаго Университета св.Владиміра,1904. – 748с.
6. Киричук О. Перехід львівського ставропігійського братства під юрисдикцію святого Апостольського престолу (за матеріалами ЦДІА України у Львові) // Успенське братство і його роль в українському національно-культурному відродженні / Матеріали наукової конференції 4-5 квітня 1996 року/за ред. М.Бандрівського. – Львів,1996. – С.95-99.
7. Ісаєвич Я. Історія Львівського Успенського братства: проблеми періодизації) // Успенське братство і його роль в українському національно-культурному відродженні / Матеріали наукової конференції 4-5 квітня 1996 року / за ред. М.Бандрівського. – Львів,1996. – С.5-8.
8. Паславський І. Суспільно-культурна діяльність львівського братства кінця XVI-першої половини XVII ст. в оцінці української історіографії // Успенське братство і його роль в українському національно-культурному відродженні/Матеріали наукової конференції 4-5 квітня 1996 року / за ред. М.Бандрівського. – Львів,1996. – С.43-51.
9. Чухліб Т. Львівський єпископ Йосиф Шумлянський – військовий діяч та дипломат Корони Польської (60-ті роки XVII-початок XVIII ст.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Збірник наукових праць. – Випуск 21. – Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2012. – С.787-801.
10. Капраль М. Мандат Яна III Собеського про скасування ставропігійського статусу братств // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2009. – Вип. 13. – С. 282-286.
11. Біла С. Іван Франко про унійні процеси в Перемишльській та Львівській єпархіях на зламі XVII-XVIII ст. // Проблеми гуманітарних наук:наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / Ред.кол. Т.Біленко (головний редактор), Р.Попп, С.Макарчук та ін.. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка,2008. – Вип.22.Історія. – С.4-11.
12. Кметь В. Церква і релігійне життя // Історія Львова. У трьох томах / Редколегія Я.Ісаєвич, М.Литвин,Ф.Стеблій. – Львів:Центр Європи. – Т.1. – 2006. – С.246-250.
13. Сkochиляс І. Галицька (Львівська)єпархія XII-XVIII ст. Організаційна структура та правовий статус. – Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2010. – 832 с.
14. Сkochиляс І. Єпископ львівський, галицький і кам'янецький Єремія (Свистельницький,1668-1676) // Генеалогічні записки:Збірник наукових праць. – 2010. – Вип.8. – С.70-74.
15. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – Київ: Критика, 2006. – 584 с.
16. Шкрібляк М. Запровадження унії на Правобережній Україні: досвід львівської та перемишльської єпархій // Наукові записки. Серія « Історичне релігієзнавство». – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія»,2012. – Випуск 7. – С.267-282.
17. Матковська О. Львівське братство. Культура і традиції. – Львів: Каменярь, 1996. – 70с.
18. Крыловский А. Львовское Ставропигиальное братство (Опыт церковно-исторического исследования). – Кіевъ: Типографія Императорскаго Университета Св.Владиміра,1904. – 578с.
19. ЦДІА України у Львові, ф.129, оп.1, спр.762.
20. ЦДІА України у Львові, ф.129, оп.1, спр.754,755,756.
21. ЦДІА України у Львові, ф.129, оп.1, спр.763.
22. ЦДІА України у Львові, ф.129, оп.1, спр.773.
23. Мудрий С. Нарис історії церкви в Україні. – Івано-Франківськ: Видавництво Івано-Франківського Теологічно-катехитичного інституту,1999. – 528с.

Друздев А.В. ПРОТИВОСТОЯНИЕ ЛЬВОВСКОГО СТАВРОПИГИЙСКОГО БРАТСТВА И ЕПИСКОПА ИОСИФА ШУМЛЯНСКОГО, ПРИНЯТИЯ УНИИ: ОБЩИЙ ОБЗОР.

Вопрос перехода Львовской епархии в унию является одним из ключевых для понимания культурных и религиозных процессов, которые происходили на ее территории. Эта трансформация сопровождалась определенными конфликтами, одним из которых был конфликт львовского братства и епископа Иосифа Шумлянського. В данной статье дается общий обзор на конфликт между львовским Успенским братством и епископом Иосифом Шумлянским. Рассматриваются общие и личностные причины конфликта, а также его ход и результаты.

Ключевые слова: Шумлянський, унія, Ставропигійське братство, Львівська єпархія.

Druzdiev O.V. CONFRONTATION BETWEEN LVIV STAUROPEGION BROTHERHOOD AND BISHOP JOSEPH SHUMLYANSKIY, THE ADOPTION OF THE UNION: AN OVERVIEW.

The issue of transition of the Lviv Eparchy to the Union is one of the key aspects for understanding of cultural and religious processes that occurred on its territory. This transformation was accompanied by certain conflicts, one of which was the conflict of the Lviv Brotherhood and Bishop Joseph Shumlyanskiy. The article

.....
provides a general overview of the conflict between the Lviv Dormition Brotherhood and Bishop Joseph Shumlyanskiy. It also examines general and personal causes of conflict, as well as its progress and results.

Key words: Shumlyanskiy, Union, Stauropegion brotherhood, Lviv eparchy.

УДК 94 (477=135.2) «17»

К.В. Ступко

ПЕРЕСЕЛЕННЯ МОЛДАВСЬКОГО НАРОДУ НА ЗЕМЛІ ПІВДНЯ УКРАЇНИ У XVIII СТ.

В даній статті автор, базуючись на історичних розробках попередників, досліджує переселення молдаван на територію Півдня України в зазначений період. Аналізуються історичні праці, на основні дослідження яких автор визначає хід, основні віхи та особливості переселення молдаван на територію Півдня України.

Ключові слова: молдавани, україно-молдавські відносини, переселення, Південь України, Слов'яносербія.

Тема іноземних переселенців на території сучасного Півдня України неодноразово піднімалась у історіографії Росії до 1917 р., Радянського Союзу та сучасності. Проте темі переселенців-молдаван у всі часи присвячувалась невелика увага, і на сьогодні майже не представлена в сучасній українській історіографії. Як ми можемо побачити, питання взаємовідносин українців із національними меншинами є в сьогоденні непростих умовах дуже актуальним, і стосується молдавської меншини як однієї із найбільш значних кількісно. Тому ми вважаємо доцільним вести дослідження в даному напрямку.

Назвати дану проблематику абсолютно нерозвіданою не можна. Певні напрацювання в питаннях іноземної колонізації в загальному та молдавського елементу як її складової є у В. Шишмарьова [1], М. Мохова [2] та В. Кабузана [3, 4]. Із сучасних істориків, які займалися дотичними з даною проблематикою питаннями, необхідно згадати С. Дідика [5]. Значний внесок у дослідження проблеми молдаван Півдня України зробив В. Тучинський, автор монографії «Молдавани Півдня України з найдавніших часів по початку ХХ ст.» [6].

Метою публікації є дослідження головних особливостей та шляхів переселення молдаван на територію Півдня України у XVIII ст.

Із поступовим переходом території України під юрисдикцію Російської імперії постало питання заселення південних окраїн тодішніх Гетьманщини та Слобожанщини, а також Степової України. Це питання було підняте з ряду причин. Найголовніша - захист південних кордонів імперії. Попри те, що татарський Крим на той час значно ослаб, він все ще представляв собою загрозу жителям прикордонних областей. Крім того, татари були старими союзниками Османської імперії, з якою російська держава протягом всього XVIII ст. знаходилась у напружених відносинах. Тому малозаселені землі Півдня України були слабким місцем імперії, яке необхідно було захистити. З цією метою російський уряд всіляко заохочував переселення як власне із внутрішніх земель Росії, так і із найближчого прикордоння.

З давніших часів відомо, що молдавани опинялись тут разом із козаками, і нерідко займали навіть керівні пости, наприклад, Дмитро Григорович Райча [7, с. 92]. В подальшому тенденція збереглася, але із поступовою втратою козацтвом своїх впливу та ролі до часів війн Петра I з Туреччиною прийняла дещо інший характер.

Варто зауважити, що остання чверть XVII - початок XVIII ст. характеризуються для молдаван ускладненням геополітичних умов на батьківщині - внаслідок польсько-турецької війни 1672-1676 рр. Волощина, як найближчий тил Османської імперії, серйозно постраждала. Крім звичайної для стану перманентної війни розрухи країну роздирали політичні протиріччя. Не дивно, що в даних умовах населення намагалось покинути дану територію. Найбільш привабливими їм бачились українські землі і територія московської держави. Історик М. Мохов наводить дані про неодноразові спроби молдавської знаті запросити протекції у Росії. Особливого успіху посольства не досягали - прийняти молдаван у власне підданство означало би для Московської держави розпочати війну з Туреччиною, і тим самим ще більш загострити відносини із Польщею, до чого дана держава була не готова [2, с. 114].